

Ljiljana Šarić

ANTONIMIJA: NEKE ZNAČENJSKE I TVORBENE ODREDNICE

U radu se govori o antonimiji kao zajedničkom nazivu logički pojmljenih suprotnih odnosa među jezičnim jedinicama. Ispituje se logičko i gramatičko ustrojstvo pravih antonima i antonimičnih riječi, kao i načela koja bi uvjetovala razvrstavanje leksika u zbirku — rječnik antonima i antonimičnih riječi.

1. U svijesti govornika i slušatelja prilikom svakog govornog čina prisutna je svijest o značenjskoj suprotnosti izrečene riječi, sintagme ili rečenice. Glavna leksema svakog jezika ima unutar tog jezika dva ili niz leksema suprotnog značenja. Semantičke različitosti među leksemima uključuju i suprotnosti. Termin antonimija standardni je leksikološki naziv za raznorodne suprotnosti u jeziku.¹ U leksikografskom priručniku sastavljenom na načelu antonimičnosti,² parovi leksema povezani su na najrazličitije načine. Navest ću primjer:³

The future. N. *future*, futurity, hereafter, time to come; morrow, tomorrow, by and by, doomsday, day of judgement, crack of doom.

approach of time, advent; destiny...

prospect, anticipation, expectation; foresight

¹ R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, str. 81–82. navodi: "antonim (g. anti – protu + ónoma – ime), opozit, riječ suprotna značenja; izići – ući, velik – malen"; i dalje: "antonimija (antōnimía – zamjenica, tj. ono što služi mjesto imena, danas: suprotnost značenja, opozitni odnos dviju leksičkih jedinica; isto u užem smislu – antonimika".

² U tekstu značenjski razlikujem sljedeće lekseme: 1. *antonimičan*: koji u širem smislu ima svojstvo, odnosno može dobiti svojstvo antonima (riječ, sintagma); 2. *antonim*: riječ suprotna drugoj riječi koja zadovoljava sve uvjete koje mora imati "pravi" antonim, izriče kvalitativno svojstvo, može se stupnjevati; 3. *antoniman*: koji se odnosi na antonim; 4. *antonimija*: vrsta odnosa među leksemima u jeziku koji su zbog svoje prirode logički povezani kao suprotni; 5. *antonimijski*: koji se odnosi na antonimiju.

³ *Rogert's Pocket Theasaurus* (ur. S. Mawson i K. A. Whiting), Pocket books, New York 1958, str. 33. Pod kategorijom *abstract relations* nalazi se podkategorija *time*, unutar nje pojmovi *the future – the past*, jedan iza drugoga (tako su poredani svi antonimični pojmovi u priručniku) unutar jednoga pojma, npr. *the future*, navedeni su mnogi njemu sinonimni pojmovi, unutarnja je raspodjela obavljena po vrstama riječi.

V. anticipate, expect, await, foresee, forestall
approach, await, threaten; impend...

Adj. future, to come, coming, impending, overhanging, imminent... next, near, prospective

Adv. prospectively, hereafter, in future, ultimately, sooner or later...

The past. N. the past, past time, days of yore, days of old, times past, former times, retrospection, memory...

antiquity, antiqueness, time immemorial, history, remote time; paleontology, archeology, antiquarianism

V. pass, lapse, blow over

Adj. past, gone by, over, passed away, bygone, elapsed, lapsed, expired, extinct, exploded...

former, pristine, quondam, late; ancestral...

Adv. formerly, of old, of yore, time was, ago; anciently, long ago; lately, latterly, of late...

Suprotne lekseme u tom primjeru povezuje dihotomizacija. Psihološka je činjenica sklonost mišljenju u opozicijama, sklonost koja se sekundarno odrazila u jeziku stvarajući lekseme povezane, kao npr. *visok / nizak, kupiti / prodati, muško / žensko, dolazak / odlazak, naprijed / otraga, lijevo / desno*, a leksičke suprotnosti uvjetuju suprotnu organizaciju složenih rečenica. Suprotnost je i načelo organiziranja diskursa u cjelini ili njihovih dijelova. Uopćeno gledajući, antonimičnost je svojstvo mišljenja, svojstvo poimanja stvari i pojava, odlika jezika kao rezultata mišljenja. Antonimija je izricanje suprotnosti, vidljivih ili spoznatih u pojavnom svijetu.

Antonimične su riječi i skupovi riječi. Kad se dvije riječi dovedu u antonimijski odnos, misli se o njima kao o sasvim suprotnima. One i jesu suprotne, ali i vrlo srodne. Predstavljaju krajnje točke lanca koji čini mnoštvo srodnih riječi, a te se točke u tom lancu odlikuju najvećim stupnjem različitosti. Da je to tako, potvrđuje i teza po kojoj su antonimi samo riječi koje se mogu stupnjevati, odnosno one koje "izražavaju kvalitativnu oznaku koja može imati svoju suprotnost, i zato ih ima najviše u kvalitativnih pridjeva i priloga",⁴ odnosno onih među kojima postoji treća riječ kao spona koja izražava srednju vrijednost. Kao spona u antonimnom paru može postojati više riječi, niz, a svaka je od njih djelomično antonimična prvoj i drugoj riječi antonimskog para. Antonimima *pijan / trijezan* srednji članovi mogu biti riječi *polupijan, polutrijezan, pripit*. Česte su i potpuno različite pojave: nasuprot ovomu nizu srednjih članova, antonimnom paru *lijep / ružan* teško je pronaći srednji član, u određenoj mjeri to su pridjevi *nelijep, ljepuškast, običan*, ali pridjev *nelijep* značenjski je mnogo bliži pridjevu *ružan, ljepuškast* pak pridjevu *lijep*.

⁴ R. Simeon: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, MH, Zagreb, 1969, str. 82.

Nije uvijek jednako utemeljena i spoznatljiva narav suprotnosti. Suprotno je *lijevo* i *desno*, *gore* i *dolje*, *nazočnost* i *izočnost*. Ti su pojmovi lako prepoznatljivi kao suprotni. Postoje i pojmovi koji nisu tako jednostavno razgraničivi, koji nisu izričito i jednoznačno sa znanstvenog gledišta razdvojivi. Mogu se pojmiti kao antonimi zahvaljujući iskustvu, znanju o stvarima i njihovim odnosima. Ljudi različite kulture, iz različitih socijalnih slojeva i sredina, različite naobrazbe, imaju različit osjećaj za antonimične pojmove. Asocijativno suprotni mogu biti leksemi *mačka* i *miš*, *sunce* i *kiša*. Antonimi su potpuni ako im se po suprotnosti podudaraju i osnovna i prenesena značenja, takvi su npr. leksemi *lijevo* i *desno*. U osnovnom značenju to su suprotne oznake prostornih odnosa. Suprotnosti osnovnoga značenja pridružuje se i suprotnost prenesenoga značenja riječi *ljevičica* i *desnica* u ideološkom smislu. Leksemi *lijevo* i *desno* nisu tvorbena povezani, iako ima velik broj takvih, tvorbena motiviranih, kod kojih je opozitni par nastao dodavanjem sufiksa ili prefiksa.

Članovi antonimnoga para žive prilično neovisno jedan o drugom, pune se sadržajnim odrednicama koje na drugoj strani lanca ne moraju imati ekvivalenta. U prenesenom smislu antonimi mogu biti leksemi *zemlja* i *nebo*, *raj* i *pakao*, premda ne izražavaju kvalitativnu oznaku. Suprotnim točkama približuju se dijelovi njihova konotacijskoga polja: čvrsto stajati na *zemlji* suprotno je lebdanju u *oblacima*, odnosno približavanju *nebu*. Suprotne su i religijske konotacije riječi *raj* i *pakao*. Riječi kao *more* i *kopno* antonimi su samo dok se upotrebljavaju u doslovnom značenju.

Što je riječ višeznačnija, veći je broj potencijalnih njezinih antonima. U različitim svojim značenjima višeznačni leksem može imati različite antonime, zapravo nijedan leksem nema strogo određen i jedinstven leksem suprotnog značenja. *Svjetlost* u optičkom smislu ima antonim u *tami*, u fotografskom pak smislu suprotstavljena joj je *sjena*.⁵ Riječi koje su bogate značenjima svojom cjelinom ne moraju tvoriti antonim drugoj riječi, nego samo dijelom svoga značenjskog opsega. Antonimne riječi služe izražavanju samo jedne predodžbe, prisutne ili odsutne, minimalno ili maksimalno zastupljene. Antonimi *dan* i *noć* imaju sve zajedničko, trajanje, uzrok, mogućnost percepcije osjetilom vida, sve se to poništava prilikom postavljanja u antonimični odnos, i relevantnim ostaje samo ono što je u tim leksemima različito, i što bi se moglo definirati kao okrenutost zemljine površine prema izvoru svjetlosti, a rezultira svjetlošću, odnosno odsutnošću svjetlosti. Uz pretpostavljanje zajedničkih uvjeta, antonimija se svodi na ovu ili onu stranu, na ovaj ili onaj smjer. U pitanju je ili postojanje ili nepostojanje čega, dvije krajnosti na jednoj crti, ali u osnovi srodne. Disjunkcija (oprečnost) i antonimija nisu istoznačnice. U činjenici da je svaka linija ili prava ili kriva one se po-

⁵ O kontekstualnim antonimima pisala je I. Grickat (*O antonimiji*, Zbornik za filologiju i lingvistiku, MS, Novi Sad, 1961–1962, 87–90. str.)

klapaju. Budući da svaki predmet ne mora biti ili bijel ili crn, antonimija nije di-sjunktivna.

2. Dodavanjem niječne čestice *ne* nekom leksemu može se dobiti njegov antonim ili antonimična riječ. Ipak, ni oblično ni semantičko negiranje ne mora biti znak antonimičnosti. U paru *stvaran / nestvaran* antonimičnost je postignuta negiranjem, ali *prvi* i *neprvi* nisu u tolikoj mjeri očigledni i "pravi" antonimi. U glazbi je sve ono što nije *harmonija* – *disharmonija*, ali sve *ne-bijelo* nije *crno* kad su u pitanju boje. Negiranjem se u nekim slučajevima postiže samo privid antonimičnosti. Jezik je samo u određenoj mjeri sklon stvaranju složenih riječi s različitim niječnim česticama. Takvom mehaničkom negiranju sklonije su riječi koje označuju pojmove iz nekonkretnog, imaginativnog područja. Rezultat negiranja može biti i srednji član antonimnog niza. U svakom su slučaju antonimija i negacija složeno povezane.

Antonimičnost je svojstvena riječima koje izražavaju vremenske i prostorne odnose, kakvoću i količinu. Višeznačne riječi često imaju više antonima: *sujež / šablonski, zastario, ustajao*. Riječi *šablonski, zastario, ustajao* nisu sinonimne. Leksemu *vjernik* smislom su antonimični leksemi *ateist, nevjernik, bezvjerac* koji su međusobno u sinonimnom odnosu, za razliku od leksema antonimičnih leksemu *vjernik*. Postoje skupine riječi koje nemaju logički utemeljenog antonimskog para: etnici, osobna imena (Ivan, Zagorje) i konkretne, materijalne imenice koje označuju jedinstvenu pojavnost koja se može osjetilno identificirati kao biće ili pojedinačni, stvarno postojeći predmet (koza, stablo, ptica).

Koji je razlog postojanju leksičkih opozita u jeziku? Opća je tendencija ljudi da karakteriziraju iskustvo u dihotomne kontraste, a kao izražajno sredstvo antonimi su zastupljeni u antitezama i oksimoronima u pjesništvu. I u svijesti djece prisutna je težnja da stvari i svijet poimaju kao dobre/loše, crne/bijele, velike/male. Ljudi na višem stupnju razvoja spoznaju razlike, sredinu, rijetkost postojanja pravih i istinskih kontrasta u svijetu. No, uz takvu spoznaju antonimične riječi žive kao naznaka raznolikosti pojava i spoznaje o njima.

3. Odnosi semantičke različitosti među riječima uključuju suprotnost. Suprotnost se može ostvarivati kao binarni odnos.⁶ Komplementarni se leksemi međusobno upotpunjuju i stvaraju referencijalno područje dijeleći ga na dva komplementarna dijela. Među njima nema nepokrivenoga prostora. Negacija jednoga od njih podrazumijeva afirmaciju drugoga leksema. Tvrdnja *Ta izjava je lažna* implicira tvrdnju *Ta izjava nije istinita*, pridjevi *istinit* i *lažan* pojavljuju se u komplementarnom odnosu. U isti bi se odnos mogli dovesti leksemi *živ / mrtav, čovjek / životinja, muško / žensko*. U komplementarni odnos mogu se dovesti leksemi koji sadrže komponentu koja kod jednog leksema obvezno ima po-

⁶ U binarnom odnosu mogu stajati komplementarni parovi leksema.

zitan, a kod drugoga negativan predznak. Tvrdimo li *A je živ*, možemo tvrditi i *A nije mrtav*, obje su izjave logički utemeljene. Ipak, u određenom kontekstu možemo reći *A je ni mrtav ni živ*. I ta izjava može biti prihvatljiva. Na toj točki komplementarnost se dodiruje s antonimijom, i komplementarni parovi leksema mogu u kontekstu dobiti svojstvo antonimičnosti. Antonimija je u tom slučaju naziv suprotna odnosa među leksemima koji međusobno tvore povezane parove, a da promatrani leksemi nisu "kvalitativne oznake".

Za razliku od komplementarnih, koji svojim sadržajem pokrivaju cijelo referencijalno područje u kojemu je sve ili *a* ili *b*, antonimični leksemi u užem smislu imenovane su krajnje točke jednoga referencijalnog područja u kojemu postoji još čitav niz zamislivih točaka koje se mogu izričito, jednim leksemom, ili pak opisno imenovati.⁷ Postoji niz semema između semema *a* i *b*, oni se svojim značenjem mogu više ili manje približiti krajnjim točkama lanca *a* ili *b*. Tako referencijalno područje "*lijepota*" u potpunosti ne pokrivaju ni leksem *lijep* ni leksem *ružan*. Na pravcu čija je početna (pretpostavljena) točka leksem *ružan*, a (pretpostavljena) krajnja leksem *lijep*, postoji niz leksema koji će označivati ono što opisno predstavlja sintagma "*ni lijep ni ružan*". Na pravcu čiju je početnu i krajnju točku moguće imenovati, postoji i sredina, srednja vrijednost. Tvrdnja *On je lijep* podrazumijeva tvrdnju *On nije ružan*, ali tvrdnja *On nije ružan* ne podrazumijeva tvrdnju *On je lijep*. Dakle, postoji mogućnost trećega: *On je običan / svakođnevan / prosječnog izgleda*. Antonimni par *lijep / ružan* označuje odstupanje od zamišljene normalne vrijednosti, *lijep* odstupa od "prosječnog izgleda" prema pozitivnoj strani pravca, leksem *ružan* od te vrijednosti odstupa približavajući se suprotnoj, negativnoj strani pravca. Srednja vrijednost koju uspostavljamo nije savršeno precizna, uvijek strogo definirana. Ona se može činiti ponekad i neiskazivom; uspostavljena je na temelju iskustva o objektivnoj stvarnosti. U takvo strogo poimanje antonimičnosti ulazili bi uglavnom pridjevi i prilozi. Ipak, pretpostavljamo da se veliki dio leksika može svrstati u leksikološku zbirku po načelima antonimije. Tad bi se antonimičnim leksemima smatrali i oni u različitim odnosima suprotnosti. Binarne opozicije jedno su od važnih načela koja upravljaju strukturom jezika,⁸ a jedna od najčešćih manifestacija tog načela je antonimija.

Leksičke suprotnosti od nekoliko su različitih vrsta, a neriješen je problem koliko dihotomnih relacija ulazi u obzor antonimije.⁹ Stupnjevanje uključuje us-

⁷ Razlikovnom obilježju utvrđivanja srednje vrijednosti posvećeno je mnogo pažnje u pokušajima razgraničenja antonimije od ostalih suprotnih pojava u jeziku (J. Melvinger, *Leksikologija*; J. Lyons, *Semantics I, II*), izvjesno je da mogućnost uspostavljanja srednje vrijednosti uključuje stupnjevost. No, čini se prihvatljivim uspostavljanje srednje vrijednosti koja može biti i sintagma, a ne samo riječ.

⁸ John Lyons, *Semantics I*, Oxford University press, 1977, str. 270. i dalje.

⁹ Sapir nalazi stupnjevanje bitnim svojstvom "pravih" antonima (*Language*, 1921); prilozi i pri-

poredivost, ona identifikaciju sličnosti i razlika. Kada se uspoređuju dva objekta s osvrtnom na posjedovanje neke osobine, uglavnom denotirane pridjevom, postavlja se pitanje posjeduju li oni neku osobinu i u kojoj mjeri. Leksem *hladan* u kontekstu se pokazuje stupnjevitim: *Je li x jednako hladan kao y? X je jednako hladan (hladniji, mnogo hladniji) od y*. Leksem *žensko* nije moguće stupnjevati. Nasuprot, leksem *ženski* moguće je stupnjevati. Važna je logička razlika među dvama parovima. Nestupnjevite opreke u izjavnim izričajima dijele referencijalno polje na dva komplementarna podskupa. Slijedi da tvrdnja jednog člana antonimnog para nužno podrazumijeva negaciju drugog. S pridjevima i priložima koji se mogu stupnjevati stanje je drugačije. Istinitost jednog nužno ne podrazumijeva lažnost drugog leksema. Tvrdnja *A je vruć* govori *A nije hladan*; tvrdnja *A je hladan* govori *A nije vruć*. Ali, tvrdnja *A nije vruć* ne implicira tvrdnju *A je hladan*, niti tvrdnja *A nije hladan* govori *A je vruć*. To je razlika između kontradiktornosti i kontrarnosti: *p* je kontradiktoran sudu ili leksemu *q* ako i *p* i *q* ne mogu biti točni, odnosno netočni (negiranjem jednoga obvezno se afirmira drugi pojam; *p* je kontraran sudu ili leksemu *q* ako negiranje jednoga nužno ne podrazumijeva afirmaciju drugoga suda, odnosno leksema).

Ima mnogo kontradiktornih leksema koji se neće smatrati antonimičnima: *crveno / plavo, pas / drvo*. Shvaćanje tih riječi kao antonimičnih beskrajno bi proširilo obzore antonimije. Razlikovanje kontrarnih i kontradiktornih pojmova u logici donekle odgovara razlici između riječi koje se mogu i onih koje se ne mogu stupnjevati. Činjenica da se, u načelu, stupnjeviti antonimi mogu smatrati kontrarnima rezultat je stupnjevanja, a ne njegov uzrok. Izjave primjera *Moja je kuća mala / Moja je kuća velika* pretpostavljaju srednju vrijednost u skladu s kojom kuću označujemo kao *X* ili *Y* (*malen / velik*). Ako je ta pretpostavljena srednja veličina osobina slušateljeve kuće, navedeni izričaji znače i: *Moja kuća premašuje/nadilazi/ne doseže tvoju u veličini*. Ista se tvrdnja može izreći opisno, svezom priloga *više / manje + od*: *Moja je kuća manje / više velika od tvoje*. Hrvatskomu književnom jeziku od toga više odgovara izricanje osobine komparativom: *Moja je kuća manja / veća od tvoje*.

Različiti su načini gramatikalizacije gradacije u rečenicama čija se gramatička struktura može nazvati "stupnjevitom". Tvrdnje izrečene komparativnim rečenicama: *Naša je kuća veća od vaše. Dokazati y teže je nego dokazati x*, podrazumijevaju tvrdnje rečenica: *Vaša kuća manja je od naše. Dokazati X lakše je nego dokazati Y*. Odnos između rečenica *Naša je kuća veća od vaše* i *Vaša je kuća manja od naše* može se pokazati kao preobrtanje rečeničkih dijelova; smislano se slično međusobno odnose pasivne i aktivne konstrukcije tipa *Ivan je ubijen od Marka / Marko je ubio Ivana*. Zamjenjivanje jednog člana antonimnog para,

djevi mogu se stupnjevati, pa se logičnim čini i uspostavljanje srednje vrijednosti, odnosno više izraza koji je izražavaju.

odnosno antonimične riječi drugom i prebacivanje svrsishodnih imenskih izraza unutar poredbene rečenice rezultira semantički ekvivalentnom rečenicom.

Uporaba stupnjeviteg antonima izravno uključuje poredbu; kad se govori o veličini nečega, nužno se misli na neku apstraktnu veličinu, ili izravno na postojeću, materijaliziranu. Izjavom *X je veći od Y, a manji od Z* pojmu *X* pripisuje se kvaliteta koja se može izraziti sintagmom "*svojstvo veličine*". Koliko se zapravo antonimične riječi značenjski dodiruju, vidljivo je i u tome što se pojmu *X* pripisuje i veličina i odsustnost veličine, dakle radi se o istoj vrijednosti izraženoj različitim leksemima, opozitnim u skladu s govornom situacijom i izvanjezičnom stvarnošću koja oblikuje izričaj. Kontrasti kao *malen, velik, malo, puno, mnogo, ništa* pružaju varljiv osjećaj apsolutnih vrijednosti na polju kvantitete, kao što se kvalitativno razlikuju vrijednosti *crveno / zeleno* na polju percepcije boja.

U uspostavljanju antonimičnih odnosa među leksemima važno mjesto pripada kontekstu: izričaji tipa *Naša je kuća veća* i *Vaša je kuća prevelika* ne govore ništa određeno izvan konteksta; u kontekstu samo možemo ustanoviti standard po kojemu se uspoređuje. U navedenom se primjeru u svojevrsnom antonimičnom odnosu nalaze leksemi *veći / prevelik*.

4. U mnogim su jezicima antonimične riječi morfološki nepovezane, i njih teoretičari nazivaju "pravim" antonimima (engl. *bad / good, sad / happy*; hrv. *dobro / loše, veseo / tužan, star / mlad*). U rječniku u kojemu bi građa bila razvrstana po načelima antonimije,¹⁰ jedan dio zauzimali bi morfološki povezani parovi: hrv. *oženjen / neoženjen, prijateljski / neprijateljski, sretan / nesretan*. Riječi tvorene dodavanjem negacije pojavljuju se kao morfološki negativne u odnosu na svoj morfološki pozitivni par. Mnoge su opozitne morfološki nepovezane riječi nestupnjevite, distinkcija morfološki povezanih i nepovezanih riječi neovisna je i apsolutno se ne podudara sa semantičkom distinkcijom stupnjeviti i nestupnjeviti opozita. Leksemski par *oženjen / neoženjen* ne može se stupnjevati u smislu da mu se pronađe srednji član, srednja vrijednost izražena jednom riječju, premda bi svijest o njoj možda i mogla postojati, ako su prisutna ta dva suprotna leksema. Leksemi *prijateljski / neprijateljski* mogu se dovesti u vezu sa srednjom vrijednošću, npr. s leksemom *ravnodušan*. Morfološki nepovezani leksemi kao *dobro / zlo* mogu se semantički odrediti, definirati, s obzirom na njihovu pozitivnu ili negativnu polarnost. Moguća je definicija "dobra" kao onoga čemu nedostaje svojstvo zla, a "zla" kao onoga čemu nedostaje svojstvo dobrote. Antonimičnost se tako s leksema proširuje na rečenični sadržaj.

Problem je i određenje granica, naime, nešto može biti tako malo, beznačajno, sitno da doseže vrijednost nule. Tu je kraj, ali takve granice nema u određenju veličine nečega. Pojam granice relevantan je samo podskupu antonimičnih riječi, naime onima koje iskazuju vremenske i prostorne odnose. Jednom su pod-

¹⁰ U taj bi odnos ulazili i mnogi opozitni odnosi koje ne bismo mogli smatrati pravim antonimima.

skupu antonimičnih riječi relevantni morfološki odnosi. Pozitivnom članu u takvim odnosima pridružujemo negativan član dodavanjem prefiksa: hrv. *veseo* / *neveseo*, *iskren* / *neiskren*; engl. *comfortable* / *uncomfortable*, *relevant* / *irrelevant*. Logičke potrebe za određivanjem samo morfološki nepovezanih leksema kao antonima nema. Isti leksem nasuprot sebi u antonimnom odnosu može imati više leksema, morfološki povezanih i nepovezanih s njim, u različitim slučajevima neki će se pokazati kao kontrarniji, bez obzira na morfološku povezanost. U primjeru para *sretan* / *nesretan* leksem *nesretan* značenjski je bliži pravom antonimu leksema *sretan* od leksema *neveseo* leksemu *veseo* u paru *veseo* / *neveseo*.¹¹ Leksem *neveseo* bliži je nekoj srednjoj kariki u lancu *veseo* / *tužan* / *očajan*. Polarnost može biti leksikalizirana u dvama morfološki nepovezanim leksemima. Kvalitete, osobine i svojstva izražene antonimičnim riječima nisu apsolutne prirode i više su neka psihološka vrijednost; apsolutnu vrijednost nemaju ni tako jasno opozitni leksemi kao *daleko* / *blizu*, *zeleno* / *žuto*. Logička normirana srednja vrijednost među njima ne osjeća se kao čvrsta, nego se one čine jedinstvenom cjelinom kojoj se kvaliteta stupnjuje u različitim smjerovima. U svijesti djeteta svaki je čovjek ili dobar ili zao, a zapravo je mjerilo antonimičnosti moguća srednja vrijednost, objektivna procjena značenjski srodna sintagmi "ni dobar ni loš".

U svakodnevnoj komunikacijskoj praksi zastupljenije su kontradiktorne nego kontrarne antonimične riječi. Pitanje *Je li X dobar nogometaš* i odgovor *Ne* u nečijoj svijesti stvorit će konstrukciju *X je slab nogometaš*. Po toj klasifikaciji stvari su crno-bijele. Ako se izričito negira da je nešto dobro, ili se kaže da nije dobro, a izjavi se ne dodaju neki drugi pokazatelji, sudionici će u svijest dozvati kontradiktorne pojmove. Tvrdnja *X nije dobar nogometaš* ne podrazumijeva *X je loš nogometaš*. Ali, u određenim okolnostima to se može tako shvatiti. Govornik mora svoju izjavu pojasniti: *X nije dobar, ali nije ni loš. On je prosječan / srednji nogometaš*.

Odrasla kompletne leksikalizacije mišljenja u opozitnim odnosima morfološka je nepovezanost antonimičnih riječi. Morfološka povezanost leksema tradicionalno je smatrana srednjim putem između gramatikalizacije i leksikalizacije; *dobro* / *loše* čine se očitije različitim leksemima od leksema *prijateljski* / *neprijateljski*.

Česta je jezična pojava da se i nestupnjeviti antonimi stupnjuju. *Je li X još živ? Itakako. Vrlo živ*. Time se ne uvodi stupnjevanje pridjeva *živ*, nego široko konotacijsko polje koje uključuje taj pridjev. Tako sud *X je više čovjek nego Y* uključuje dodatna značenja leksema *čovjek*. Svijest se opire kontradiktornosti nekih riječi i ne zadovoljava jednostavnim opozicijama. Može se reći *X je više*

¹¹ O "srednjim" parovima i njihovim razlikama pisala je A. Menac 1988. ("*Srednji član*" u *antonimskim parovima u ruskom i hrvatskom jeziku*) uspoređujući te odnose u ruskom i hrvatskom jeziku.

žensko nego muško i tu se vidi da je u kontekstu, i kad su u pitanju kontekstualna, nedoslovna značenja, nemoguće povući granicu između stupnjevitih i nestupnjevitih antonima.

4.1. Prije je spomenuto postojanje istokorijenskih i raznokorijenskih antonima. Antonimičnost nije svojstvena samo pridjevima i priložima već i drugim vrstama riječi. I u hrvatskom jeziku moguće je identificirati morfološki povezane antonimične riječi (načinjene niječnom česticom *ne* ili nekim drugim prefiksom koji ima odrično značenje). Istokorijenski su antonimi u tvorbenoj svezi jedan s drugim: *narodni / antinarodni, otkriven / pokriven*. Osobitost prefikasa i sufikasa omogućuje tvorbu antonimične riječi koja nastaje dodavanjem takvih dometaka i predmetaka na osnove. Veza među antonimnim parnjacima u tom slučaju postoji na glasovnoj, izraznoj i na značenjskoj, sadržajnoj razini. Članovi raznokorijenskoga antonimnog para nemaju glasovnu svezu jedan s drugim: *-mršav / debeo, sujetlo / mrak, tama, svi / nitko, žar / hladnoća, ljubav / mržnja, kraj / početak, desni / lijevi*.

Mislene imenice na *-ost* u osnovi imaju antonimičan pridjev (*mladost / starost*), pa je često moguće uspostaviti antonimne odnose među mnogima od njih, jer i same izriču kakvoću, vremenske i prostorne odnose.

Antonimne parove imaju i imenice s apstraktnim značenjem, a označuju stanje, svojstvo, osobinu, značenjski su povezane s pridjevom koji označuje to svojstvo, osobinu. Imenski antonimni parovi mogu biti morfološki povezani kao *poštenjak / nepoštenjak* ili nepovezani: *poštenjak / pokvarenjak*. Nerijetki su terminski antonimi morfološki nepovezani: *umanjenica / uvećanica, snizilica / povisilica* ili povezani: *prefigiranost / neprefigiranost*.

4.2 U engleskom jeziku mnoštvo se pridjevskih antonima može identificirati kao osnovni pridjev + prefiks: *un-, in-, a-, non-* -i: *correct / incorrect, grounded / ungrounded, expectant / nonexpectant, relevant / irrelevant*. Postoji i druga, plodna mogućnost tvorbe antonima sufiksom *-less*: *senseless, harmless, meaningless*. Taj je sufiks antonimičan sufiksu *-ful*: *harmless - harmful*. U antonimnom su odnosu deminutivi i augmentativi: *ručica / ručetina, glavica / glavetina*. Čini se da u hrvatskom jeziku često nema mogućnosti tvorbe jednog člana antonimnog para dodavanjem sufiksa: nema sufiksa suprotnih sufiksima *-iv, -jiv, -lživ, -ak* izvedenim od glagola i koji znače da se može izvršiti ono što znače osnovni glagoli: *izmjerljiv, prevodljiv, ranjiv, upaljiv, dodirljiv, podmitljiv*.

4.3. U prefiksnoj tvorbi riječi antonimičnih osnovnoj sudjeluje niz prefikasa koje toj riječi daju odrično značenje, ili samo dio odričnog značenja: *ne-, a-, dis-, ab-, sub-, bez-, kontra-, protu-, anti-*.

Riječi kojima je osnova preuzeta iz stranih jezika mogu svoj antonimni par tvoriti stranim prefiksom. Takve su riječi *antifašist, ateist, deblokirati, demobilizirati / fašist, teist, blokirati, mobilizirati*. Riječi tvorene prefiksom *-a* koje su

antonimni par neprefigiranoj riječi u osnovi izriču nedostatak onoga što kazuje neprefigirani leksem, izriču djelomičnu ili potpunu suprotnost: *asimetrija, amoralan, asepsa*. Prefiksi *anti-* i *protu-* imenuju pojavu suprotnu značenju osnovne imenice: *antirodoljub, antitalent, anticiklona, antiteza*. Aktivnu suprotnost i pojavu izriču leksemi *antifašist, antikrist*. Prefiks *bez-* kazuje krajnost, nijekanje pojma ili njegovu suprotnost: *bezazlen, beznadan, bezbrižan; bezuspješnost, bezutješnost, bezvoljnost, bezbrad, besćen, beščutan*. Krajnju suprotnost izriče prefiks *kontra-*: *kontraizjava, kontranapad, kontrarevolucija / izjava, napad, revolucija*. Može se zamijeniti prefiksom *protu-*. Aktivnu suprotnost izriče i prefiks *dis-* (*disharmoničan*).

Prefiks *ne-* u glagolskih imenica na *-nje* kazuje lišenost, nijekanje svojstva: *neispunjavanje, neobaziranje, nepostojanje, neraspoloženje, nepodudaranje, nesnalženje*; suprotno svojstvo u imenica: *nesloga, nesvijest, neprijateljski – sloga, svijest, prijateljski*. U pridjeva negira značenje osnovnog, česte su takve tvorbe od pridjeva koji završavaju na *-(a)n*: *neaktivan, nebitan, nebrižan*. Prefiks *ne-* čest je i u glagolskim pridjevima: *neangažiran, neartikuliran, nebitan, nebrižan*. Protivnost imenice ili opisnog pridjeva osnovnoj riječi može se iskazati antonimičnom riječju s prefiksom *protu-*: *protureformacija, protuteža / reformacija, teža; protunarodan, protuprirodan, protupropisan, protuzakonit*. Prefiksom *a-* niječe se ili izriče odsutnost kakve osobine, srodan je prefiksu *ne-* i uglavnom dolazi na pridjeve stranog podrijetla, grčke i latinske. Antonimni parnjak s prefiksom *a-* apsolutni je kraj antonimijskog lanca, no čini se da se drugi član para toliko ne približava pozitivnoj, suprotnoj, točki na pravcu: *adinamičan / dinamičan, alogičan / logičan, amoralan / moralan, apolitičan / političan, asocijalan / socijalan*. Od njih su običniji pridjevi s prefiksom *ne-*. Prefiks *ab-* dolazi u riječima *abnormalan* i *aboralan*. Prefiks *anti-* dolazi u odnosnim pridjevima, a katkad i u opisnima, npr. *antiestetičan, antireligiozan, antireligiozan, antiseptičan, antisocijalan*. Prefiks *i-* dolazi u stranih pridjeva u značenju *ne-*: *ilegalan, imaterijalan, imoralan, iracionalan, irealan, iregularan*. Prefiks *in-* (*im-*) dolazi u pridjevima *intrazintivan, imperfektivan, infinitivan*. U latinskom je osnovni prefiks *in-*, a *i-*, *im-* itd. su njegove alternante.

4.4. Postoje prefiksadni načini tvorbe srednjih članova antonimnih nizova u hrvatskomu jeziku. Imenice s priloškim osnovama u prvom dijelu: *polubog, polubrat, polumrtvac, polusan, polutama* svojevrsne su srednje vrijednosti zamišljivih antonimnih parova čiji bi jedan član bili leksemi *bog, brat, mrtvac, san, tama*. Složenice s *polu* označuju da ono u drugom dijelu složenice jest to samo napola po veličini, vrijednosti, trajanju, kakvoći. Kod pridjeva se deminutivno značenje ostvaruje u složenica tvorenih prefiksom *polu-*, npr. *poludiavlji, poluglasan, polugotov, polupismen, poluprazan, poluslužben*.

Prefiks *među-* može tvoriti srednje članove nekih antonimskih parova. On znači da se pojam se nalazi između dijelova (*međukat*).

Značenje umanjene osobine daju osnovnom pridjevu sufiksi *-ast* i *-kast*. Ima pridjeva i s drugim deminutivnim sufixima, a neki su obojeni emotivno: *slabašan, vremešan, koštunjav, ljepuškast, lagahan, svjetlukast*.¹² Srednji član može se tvoriti prefiksima *na-*, *o-*, *po-*, *pri-*, *pro-* koji umanjuju stupanj osobine osnovnoga pridjeva. Komparativi određenog broja pridjeva tvore se prefiksom *o-*: *malen – omalen – velik, velik – oveći – ogroman*. Prefiks *o-* dolazi s ne-tvorbenim pridjevima, a označuje da se osobina ne ostvaruje baš u potpunoj mjeri. *Obebeo* znači "prilično debeo, ali ne i potpuno debeo", na taj način značenje modificiraju svi tako tvoreni pridjevi: *ogust, otežak, omalen, omršav*. Prefiks *po-* blago umanjuje značenje osnovnog pridjeva: *poširok, potežak, povisok, pozamašan*. Sličnu ulogu imaju prefiksi *pro-* i *su-*: *pročelav, prohladan, prosijed; sulud, sumanut, supijan*. Oni izriču djelomično ostvarivanje onoga što znači osnova. U tvorbi srednjih članova može sudjelovati i prefiks *pa-* (*pavečera, pavedrina, panasljednik*), iako se njegov odnos s osnovnom riječju ne može smatrati jasno antonimičnim.

4.5. Istaknuto je da je stupnjevanje jedna od bitnih oznaka antonimičnosti. Kao dokaz mogućnosti stupnjevanja postoje srednje vrijednosti, unutarne točke na zamišljenom antonimnom "pravcu" s krajnjim točkama *X* i *Y* kao članovima antonimnoga para. Međutim, moguće je identificirati i lekseme koji svojim značenjem nadilaze, umanjuju ili relativiziraju značenje nekog člana antonimnog para, a nisu "srednja vrijednost". One su dodatna obavijest o raznolikim mogućnostima stupnjevanja leksema, zapravo proširuju tu mogućnost. I takve su riječi u svojevrsnom antonimnom odnosu sa suprotnim članom antonimnog para, ali i s onim s kojim su izravno povezane: takav je leksem *velegrad* u odnosu na antonimične lekseme *grad / selo*, *velegrad* je djelomično antonimičan leksemu *grad*, a izrazito leksemu *selo*. Prilog *vele* nalazi se u više složenica koje označuju da je ono što označuje drugi dio složenice veličinom, opsegom, položajem, ili stupnjem veće, izrazitije: *velemajstor, velesila, velegrad*.

Donekle slično značenje ima prefiks *naj-* u tvorbi superlativa: *najljepši, najkorisniji, najveći* kad je superlativ djelomično antonimičan svom pozitivu, *lijep*, a izrazito leksemu *ružan*. Najveći stupanj antonimičnosti i najveću semantičku udaljenost u odnosu na lekseme *lijep* i *ružan* pokazuju superlativi *najružniji* i *najljepši*.

Leksemi s prefiksom *hiper-*, npr. *hiperlojalan, hipermoralan, hiperprodukcija, hiperrealizam* znače u pojačanom, velikom stupnju ono što znači osnova.

Značenje osnovne riječi modificiraju prefiksi *eks-*, *raz-* u značenju bivši; tako tvorena riječ u prenesenom je značenju antonimična osnovnoj: *ekskralj / kralj, raspop / pop*.

¹² O osjećajno obojenim pridjevnim umanjenicama v. S. Babić, 440. str. i dalje.

Prefiks *arhi-* izriče viši hijerarhijski stupanj osnovne riječi, npr. *arhiepiskop*, a niži hijerarhijski stupanj izriče prefiks *pod-*: *podčasnik*, *pododjel*. Niži hijerarhijski stupanj izriče i prefiks *do-* u riječima *dopukovnik*, *dopredsjednik*, a viši hijerarhijski stupanj od osnovne riječi izriču prefiksi *nad-* i *pred-* (*nadžumar*, *predradnik*).

Antonimični su u vremenskim odnosima osnovnim leksemima leksemi s prefiksom *pra-* sa značenjem veoma star, najstariji u svojoj vrsti, npr. *praživotinja*, *prastanje*, *praslika*, *prajezik*, *praotac*. Antonimičnost se u vremenskim relacijama postiže predmetcima *post-*, *pred-*, *pre-*, *prije -*, *poslije-*: *prijeiskustven*, *poslijeiskustven*, *preddiplomski*, *postdiplomski*, *postrevolucionaran*, *prerevolucionaran*. *Pre-* izriče da se osnovni pojam javlja u većem stupnju, u većoj mjeri (*prezadovoljan*, *presit*). *Pred-* relativizira zamislivu početnu točku nekog antonimijskog lanca značenjem "što je ispred čega" u prostornom ili vremenskom značenju (*predznak*, *predvorje*). Isto funkcionira prefiks *pri-* u značenju manji, sporedniji, npr. *primozak*.

Prefiksi *ultra-* i *super-* u leksemima kao *ultraljubičast*, *ultrabogat*, *ultratanak*; *superbogaša*, *superljubazan*, *supervisok*, *supernaoružan* označuju najveći stupanj onoga što označuje osnova. Prefiks *super-* zastupljen je u znanstvenom i publicističkom stilu. Antonim se ne može dobiti jednostavnim odbacivanjem prefiksa, neki od leksema tvoreni tim prefiksima i nemaju istokorijenskog antonima.

Pojačani pridjevi koji izriču uvećanu osobinu djelomično su antonimični osnovnomu, a pojačanost se može postići sufiksalsnom tvorbom: *istacki*, *crncat*, *čjelcat*, *samcat*, *bogoujetan*, *istoujetan* ili prefiksima *pre-*, *vele-*, i *visoko-*: *preblag*, *presit*, *prestar*, *presvet*; *velečasni*, *velepoštovan*, *velevrijedan*; *visokoučen*, *visokoosjetljiv*, *visokoproduktivan*.¹³

5. Pridjevi nerijetko tvore višečlane nizove u kojima svaki član izražava neki stupanj osobine: *vruć - vreo - topao - hladan - studen - mrzao - leden*. Pravi su antonimi u tom nizu nositelji temeljnih osobina izvanjezične stvarnosti, iako su svi članovi niza u nekakvom odnosu i u određenoj mjeri antonimični. Postoji niz zamislivih srednjih članova u antonimnoj svezi pridjeva *lijep / ružan: nelijep*, *običan*, *ljepuškast*, *zanimljiv*, *olijep*; *nizak / visok: nizak*, *onizak*, *viši*, *ovisok*, *poviši*, *visok*. Svi članovi antonimnog niza mogu biti raznokorijenske riječi, kao u primjeru *topao*, *mlak*, *hladan* ili istokorijenske riječi kojima se dodaje niječna čestica ili prefiks: *veseo*, *neveseo*, *tužan*; *jednak*, *nejednak*, *različit*.

Negacija u tvorbi hrvatskih pridjeva češće formira antonime nego srednje članove niza. Srednji članovi mogu biti bliži trećem nego prvom članu niza i obrnuto. Ako su antonimi raznokorijenske riječi, srednji se članovi mogu dobiti dodavanjem prefiksa *polu-*: *tvrd*, *polutvrd*, *polumek*, *mek*. U nizu *dalekovidan*,

¹³ Korišten je popis prefikasa i sufikasa iz *Tvorbe riječi u hrvatskom književnom jeziku* S. Babića.

nedalekovidan, *kratkovidan* antonimi su leksemi sa suprotstavljenim prvim djelovima, srednji je član tvoren dodavanjem *ne-* prvome članu, a smislom se znatno primiče trećemu članu. Sva tri člana mogu biti složenice s istokorijenskim drugim dijelom, različit se stupanj svojstva izriče prvim dijelom složenice: *svijetlozelen*, *srednjozelen*, *tamnozelen*. Srednji se član može izreći komparativom prvoga: *blizak*, *bliži*, *dalek*. Taj je primjer zanimljiv, jer se komparativom izriče manji stupanj osobine, relativizira značenje pozitivna. Objektivni i subjektivni pristupi i kontekst određuju pravi sadržaj pojmova *stariji*, *mlađi*, *najmlađi*. Semantički razmak među pojedinim članovima različit je; određivanju pojmova pristupa se subjektivno.

Riječi istog korijena s dodanom negacijom mogu biti antonimi, no negativno prefigurirana riječ može dobiti značenja koja bi imala etimološki nesrodna antonimična riječ. Riječi *stvaran* suprotstavlja se riječ *nestvaran*, a istodobno su joj antonimične riječi *fantastičan*, *čudan*, *izmišljen*. *Nevelik* ne znači mali, prije govora spoznaji o srednjoj veličini.

Rijedak je slučaj leksem *izvanredan*: svojim dvojnim, i pozitivnim i negativnim značenjem, u sebi sadržava svojstvo antonimičnosti, a slično svojstvo unutarnje antonimičnosti imaju pridjevi *neobičan*, *izuzetan*, skupina pridjeva koja izriče odudaranje od sredine u vrlo pozitivnom ili negativnom smjeru, odstupanje čiji je predznak vidljiv iz konteksta i može značiti:

- a) koji odudara od običnog, zabrinjavajući, negativan
- b) koji odudara od običnog, čudesan, izuzetno pozitivan.

6. Odijelimo li objektivnu stvarnost interpretiranu jezikom na posebna polja koja po nekim kriterijima imenujemo, unutar svakoga od njih možemo pronaći skupine srodnih riječi različitih vrsta, a sličnog značenja. Te skupine možemo dovoditi u odnose suprotstavljanjem: *postojanje nepostojanju*, *život smrti* i slično.

Slijedi uzorak na primjeru vrlo općenitih pojmova.

1) Riječi koje izriču apstraktne odnose: *postojanje – nepostojanje*:

- a) imenice: *postojanje*, *bivanje*, *prisutnost*
- b) glagoli: *postojati*, *biti*, *disati*, *dogoditi se*
- c) pridjevi: *stvaran*, *pozitivan*, *apsolutan*
- ne a) imenice: *nepostojanje*, *praznina*, *vakuum*
- ne b) glagoli: *nestati*, *izbljedjeti*, *umrijeti*
- ne c) pridjevi: *nestvaran*, *nepostojeći*, *neutemeljen*

2) *Supstancijalno – nesupstancijalno*:

- a) imenice: *osoba*, *stvar*, *biće*, *tijelo*, *materija* /
- ne a) *sjena*, *san*, *vizija*
- b) *supstancijalno*, *esencijalno*, *osobno*, *tjelesno*, *dodirljivo* /

ne b) *nesupstancijalno, neukorijenjeno, neutemeljeno, snoviđajno, nerealno, iluzorno*

3) Kvaliteta izražena leksemima *kreacija – imitacija*:

a) *jedinstven, originalan, nekopiran, neponovljiv /*

ne a) *imitacijski, posuđen, pseudo-, predvidljiv, neoriginalan;*

b) *prototip, standard, tip, primjer /*

ne b) *kopija, duplikat, transkripcija, sjena, reprodukcija, ponavljanje*

4) Odnosi u pojavnosti: *povezanost – nepovezanost*:

a) *odnos, sveza, analogija, sličnost, bliskost*

ne a) *disjunkcija, neslaganje, različitost.*

U raspravi se preispituje antonimija kao jedan od odnosa među jezičnim pojavnostima. Antonimijski odnosi postoje na leksičkoj razini, kao i na razini višoj od riječi, na sintagmatskoj i sintaktičkoj razini. Analizirane su granice antonimije i različitosti poimanja pojma suprotnosti. Naznačene su mogućnosti tvorbe pravih antonima i antonimičnih riječi, kao i srednjih članova antonimskih nizova, makar veza tvorbe riječi s antonimijom općenito nije čvrsta, prave antonimne riječi rijetko su tvorbena povezane. Spomenuti su prefiksi koji sudjeluju u antonimijskim vezama i odnosima i odnos prefigiranih leksema s njihovim parnjacima. Pojam gradacije kao često isticana svojstva pravih antonima u okvir zanimanja doveo je i skupinu prefigiranih riječi koje izriču stupanj osobine, a svojim značenjem modificiraju i u neočekivanim smjerovima vode značenje jednoga od članova mogućega antonimnog para. Cilj je analize bio pokazati mnoštvo kriterija koji bi uvjetovali stvaranje kakve zbirke antonima. Mnoštvo antonimičnih riječi koje izlaze iz strogih okvira antonimije zahtijevalo bi elastičniji pristup tomu problemu (uvažavanje konteksta, polisemije, stručnog jezika, metaforičnosti). Leksik je moguće razvrstavati i na načine drukčije od onih kako to čine standardni jednojezični rječnici: antonimija može biti jedno od tih načela, pojmi li se ona kao niz složenih odnosa među riječima koji uključuju i "prave" antonime i antonimične riječi. Na tom se načelu oko jedne riječi može naći niz riječi koje su joj – u različitim kontekstima u nejednakoj mjeri – antonimične. Naravno, trebalo bi čvrsto definirati kriterije odabira natuknica, odnosno osnovnih pojmova koji su polazište.

U raspravi se nastojalo preispitati neke kriterije razvrstavanja riječi kao pravih antonima, odnosno antonimičnih riječi, značenjske i tvorbene kriterije.

Literatura:

1. Anić, Vladimir: Rječnik hrvatskoga jezika, Novi liber, Zagreb, 1991.
2. Babić, Stjepan: Tvorba riječi u hrvatskomu književnom jeziku, JAZU – Globus, Zagreb, 1986.
3. Barić, Eugenija i sur.: Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika, Školska knjiga, Zagreb 1979.
4. Grickat, Irena: O antonimiji, Zbornik za filologiju i lingvistiku, Matica srpska, Novi Sad, 1961–1962.
5. Klaić, Bratoljub: Rječnik stranih riječi, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1978.
6. Lalević, S. Miodrag: Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskog jezika, Leksikografski zavod – Sveznanje, Beograd 1974.
7. Lyons, John: Semantics I, II, Oxford University Press, 1977.
8. Melvinger, Jasna: Leksikologija, Pedagoški fakultet u Osijeku, 1984.
9. Menac, Antica: "Srednji član" u antonimskim parovima u ruskom i hrvatskom jeziku, Filologija, knjiga 16, Zagreb 1988.
10. Roget's Pocket Thesaurus (ur. S. Mawson i K. A. Whiting), Pocket books, New York, 1958.
11. Sapir, Edward: Language, Brace & World, New York, 1921.
12. Simeon, Rikard: Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.
13. Šanskij, N. M.: Leksikologija suvremenoga ruskoga jezika, Moskva, 1972.

S u m m a r y

ANTONYMY: SOME SEMANTIC AND WORD-FORMATION LABELS

In the paper the author describes antonymy as one of the relationships between language units. Antonymic relationships exist on the lexical as well as on higher levels, the syntagmatic and sentence level. The differences in the concept of opposition and the boundaries of antonymy are analyzed. Some possibilities of formation of real antonyms and antonymic words (also ones formed with prefixes *a-*, *ab-*, *anti-*, *bez-*, *dis-*, *i-*, *ne-*, *pro-*, *tu-*) as well as middle members of antonymic strings are stressed (prefixes *polu-*, *me-*, *đu-*, *o-*, *po-*, *na-*, *pa-* are stressed), and their semantic relationship towards members of antonymic pairs is analyzed. The concept of gradation as the characteristic of real antonyms and antonymic words imposed the need to analyze a special group of words which express the degree of a characteristic, and their meanings surpass, modify or mitigate the meaning of single members of the antonymic pair (those formed with prefixes *vele-*, *visoko-*, *hiper-*, *eks-*, *raz-*, *pod-*, *arhi-*, *do-*, *nad-*, *pred-*, *pra-*, *ultra-*, *super-*, *pri-*, *je-*, *poslije-*). The aim of this analysis was to show the complex of criteria that the author of a dictionary of antonyms must take into consideration. This would require a more elastic approach to the problem of antonymy on the basis of which majority lexemes can be classified (if context, polysemy, technical language and metaphors are taken into consideration).